ברוך אופנים הוא דאמרי ליה ואיבעית אימא כיון דאתיהיב רשותא אתיהיב [1]וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו איני יודע מי נעשה שר למי כשהוא אומר [2]כי שרית עם אלהים הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך בכה ויתחנן לו איני יודע מי בכה למי כשהוא אומר ויאמר שלחני הוי אומר מלאך בכה ליעקב כי שרית [עם אלהים ועם אנשים] אמר רבה רמז רמז לו שעתידים שני שרים לצאת ממנו ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל מכאן רמז לו גלות [3]ובגפן שלשה שריגים אמר רב חייא בר אבא אמר רב אלו ג' שרי גאים היוצאים מישראל בכל דור ודור פעמים ששנים כאן ואחד בארץ ישראל פעמים ששנים בארץ ישראל ואחד כאן יהיבו רבנן עינייהו ברבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב רבא אמר אלו שלשה שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל בכל דור ודור תניא רבי אליעזר אומר גפן זה העולם שלשה שריגים זה אברהם יצחק ויעקב והיא כפורחת עלתה נצה אלו האמהות הבשילו אשכלותיה ענבים אלו השבטים אמר לו רבי יהושע וכי מראין לו לאדם מה שהיה והלא אין מראין לו לאדם אלא מה שעתיד להיות אלא גפן זה תורה שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נצה אלו סנהדרין הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הצדיקים שבכל דור ודור אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דמוקים ליה כוליה בחד מקום רבי אלעזר המודעי אומר גפן זה ירושלים שלשה שריגים זה מקדש מלך וכהן גדול והיא כפורחת עלתה נצה אלו פרחי כהונה הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי יהושע בן לוי מוקים לה במתנות דאמר ר' יהושע בן לוי גפן זו תורה שלשה שריגים זה באר עמוד ענן ומן והיא כפורחת עלתה נצה אלו הבכורים הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי ירמיה בר אבא אמר גפן אלו ישראל וכן הוא אומר [4]גפן ממצרים תסיע שלשה שריגים אלו שלשה רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה והיא כפורחת (א) עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות וכן הוא אומר [5]ובני ישראל פרו וישרצו עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל וכן הוא אומר [6]ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה והיינו דאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחד ששתה בימי משה ואחד ששתה בימי פרעה נכה ואחד שעתידה לשתות עם כל העובדי כוכבים אמר ליה רבי אבא לרבי ירמיה בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו כגפן נמשלה זמורות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא [7]ואכרה לי בחמשה עשר כסף א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר [8]בקברי אשר כריתי לי בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו צדיקים וכן הוא אומר [9]צרור הכסף לקח בידו חומר שעורים ולתך שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיימים בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן כשהוא אומר [10]ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית ה' אל היוצר הוי אומר שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן אמר אביי ורובייהו משתכחי בבי כנישתא דתותי א] אפתא והיינו דכתיב [11]ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף רבי יהודה אומר אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים עליהם עולא אמר אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת

שאין

כיון דאתיהיב רשותא. להזכיר דכבר הזכירוהו בקדוש לאמר שלש תיבות של שבח: **אתיהיב.** רשותא לאדכוריה להדיא: **וישר אל מלאך.** מקרא הוא בתרי עשר: **ויוכל איני יודע.** על מי זה מהם הוא אומר ויוכל שנצח ונעשה שר אם יעקב למלאך והכי קאמר וישר יעקב אל מלאך ויוכל יעקב או הכי קאמר וישר אל יעקב מלאך כלומר נשתרר לעומתו המלאך ויוכל המלאך ונצחו: **כשהוא אומר כי שרית.** והוכח הוי יעקב נצחו למלאך: **שרית עם אלהים.** נשיא שבארץ ישראל שסמוכים הם ונקראים אלהים עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) ועם אנשים ראש הגולה: **ובגפן.** ישראל נמשלו לגפן דכתיב גפן ממצרים תסיע (תהלים פ): **שרי גאים.** עשירים וקרובים למלכות: **אלו ג' שרי גוים.** מלאכים: **עלתה נצה.** אין חשוב כן כל כך כשריגים שהם ענפים קשים: **אלו פרחי כהונה.** המשרתים במקדש: **במתנות.** שנתן הקב"ה לישראל: **אלו הבכורים.** שהכניסן לארץ טובה ומלאה פירות ומביאין ממנה בכורים בפריחת גמר בשולם: **הגיע זמנן.** לצאת מכאן ולפרות ולרבות: **עלתה נצה.** עלתה זמן הגלה להיות דם נצחן של מצרים: **ג' כוסות.** בספור החלום וכוס פרעה וגו' (ו): **בימי פרעה נכה.** שהחריבה נבוכד נצר דכתיב (ירמיה מו) לצבא נבוכד נצר מלך בבל וגו': **אומה זו.** ישראל: **נמשלה כגפן.** גפן ממצרים תסיע: **ומורות שבה אלו בעלי בתים.** דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם: **עלין.** שבגפן סובלין הרוח ומגינים על האשכולות שלא יכם שרב ושמש ורוחות כך עמי הארץ חורשין וזורעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלים: **קנוקנות.** וידייל"ש דלא חזו למידי: **ואכרה לי.** הקב"ה אומר קניתי לי ישראל בט"ו בניסן בשביל הצדיקים: **אשר כריתי לי.** קניתי כדאמרי' בפ"ק דסוטה (דף יג.) דיעקב זבנה מעשו: **צרור הכסף.** בחלק (סנהדרין דף נו:) מפרשינן ליה בצדיקים דשלחו ליה עמון ומואב לנבוכד נצר כדשמעו לנביאים דאיתנבאו בחורבנא תא אחריניהו שלח להו מסתפינא מאלההון שלחו ליה כי אין האיש בביתו שלח להו בקריבא אתי שלחו ליה הלך בדרך למרחוק שלח להו איכא צדיקי דבעי רחמי שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו צדיקים שבהם המיתם: **חומר.** שלשים סאין: **לתך.** ט"ו סאין: **כאן.** בבבל: **ורובייהו.** דצדיקי דארץ ישראל: **אפתא.** יציע: **ואומר אליהם.** בנבואת זכריה כתיב גבי עובדי כוכבים ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את (ב) העמים ואומר אליהם וגו': **הבו שכרי.** החזירו לי את הצדיקים שהייתם מקבלים עליהם שכר וישקלו וגו'(ג): **ואקח את שלשים הכסף.** ונקבעו אותם צדיקים לדורות בישראל: **אל בית ה'.** בארץ ישראל: **שלשים מצות.** לא נתפרשו ב] ומהכא הוא דקא יליף:

שאין

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה. אבל קדוש אומרים שרפים כדכתיב (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו וגו' וכתיב בתריה וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש וכו' ומה שאנו אומרים בתפלת יוצר והאופנים וחיות הקדש כו' דחיות נמי אומרים ברוך לעדיפי משרפים וקרא נמי מוכח דחיות ואופנים אומרים ברוך דבתר קרא דברוך כתיב וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעומתם קול רעש גדול ובכל דוכתא משמע דהאופנים בתר חיות גרירי דכתיב (יחזקאל א) ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים וכתיב נמי כי רוח החיה באופנים ואם תאמר דילפינן השתא לפירוש זה דחיות ושרפים אין הכל אחד ובפרק אין דורשין (חגיגה דף יג:) אומר פסוק אחד אומר שש כנפים לאחד ופסוק אחד אומר ארבע כנפים לאחד ומאי קושיא הא האי קרא דשש כנפים בשרפים כתיב והאי בחיות כתיב וי"ל דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם וכה"ג פריך בפ' בא לו (יומא דף עב:) כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים אע"פ שהיה ארון אחר מסתמא כמו שהיה זה כך היה זה וכן בהמוכר פירות (ב"ב דף לט.) למ"ד פניהם איש אל אחיו והכתיב ופניהם אל הבית מכרובים של שלמה אכרובים של משה פריך דמסתמא לא נשתנו זה מזה:

אילימא

מסורת הש"ס

א) לשון מגולא. רש"ל, ב) [סוטה ט.], ג) [ר"ה כו. ע"ש סוטה יג.], ד) י"מ האוצר, ה) [צ"ל רב יהודה], ו) [בראשית מ].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' והיא כפורחת הגיע זמנן כצ"ל ותיבות עלתה נצה נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואומר וכו' את כל העמים: (ג) ד"ה הבו הד"א עם ד"ה ואקחה שלשים כצ"ל ותיבות את נמחק:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' בבי כנישתא דתותי אפתא. נ"ב עי' ערוך ערך אפתא: ב] רש"י ד"ה שלשים מצות לא נתפרשו. נ"ב עי' עשרה מאמרות מאמר חקור דין חלק ב' פכ"א דף קנ ע"א דמפרש להו לכולהו שלשים ועי' יפה תואר פר' וירא דף מקכ"ה עמוד ד' ויפה מראה פ"א דר"ה דף נ"ו ע"א ופ"ב דע"ז דף ק"ל ע"ב:

◆

מוסף רש"י

ג' כוסות. כחלומו של שר המשקים (סוטה ט.). בימי פרעה נכה. לבא נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים (שם). עם כל העובדי כוכבים. לימות המשיח (שם).

תורה אור השלם

1. וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: הושע יב ה
2. וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל: בראשית לב כט
3. וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִיא כְפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: בראשית מ י
4. גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ: תהלים פ ט
5. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: שמות א ז
6. פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וְיֵז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי: ישעיהו סג ג
7. וָאֶכְּרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים: הושע ג ב
8. אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה: בראשית נ ה
9. צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ: משלי ז כ
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יְיָ אֶל הַיּוֹצֵר: זכריה יא יג
11. וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף: זכריה יא יב

◆

לעזי רש"י

וידייל"ש [ווידיליי"ש]. קנוקנות.

◆

רבינו גרשום

הדר ויריעו כל בני אלהים: אלו שלשה שרי גוים כו'. כלומר גוים כשרין כגון אדרכן דשמשיה לרב: הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הנסכים. וגם הם היו מתנה לגבי מזבח: וכן הוא אומר ויז נצחם על בגדי. נצה דורש נצחם: שלש כוסות האמורין במצרים. וכוס פרעה בידי וגו': אומה זו כגפן נמשלה. כלומר ישראל: קנוקנות. סופי ענבים שהם ענבים קשים: שאלמלא עלייה. כלומר שחורשין וזורעין שאלמלא כן רעב יבא בעולם: חומר שעורים ולתך שעורים. חומר שלשים סאה לתך ט"ו סאין ואלו הן סך הכל מ"ה סאין ואותם מ"ה סאין אלו מ"ה צדיקים: דתותי אפתא. אפגרי"ץ בלע"ז: ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי: